

foydalanishda esa ularning eng samarali vosita va ta'lim mazmunini boyituvchi omil ekanligi yaqqol namoyon bo'lib bormoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ishmuhamedov R. Abdukodirov A. Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar).- T.: Iste'dod, 2008.- 180 b.
2. Jamankulova, F.E., & Nizomov, M.Q. (2020). The Notion Of Information And Its Significance In The State Economy. CUTTING EDGE-SCIENCE, 20;
3. Jomonkulova, F.E., Nizomov, M.Q., & Uralov, S.A. (2020). To make radical changes in the system of higher education for the training of qualified personnel. In Colloquium-journal (No. 29-2, pp. 13-14);
4. Jomonkulova, F.E., Tojiyev, N.S., Nizomov, M.Q., & Uralov, S.A. (2020). of informatization and its role in the economy of the country. In Colloquium-journal (No. 29-1, pp. 60-61);

МАМЛАКАТИМИЗДА ЕТУК КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ АҲАМИЯТИ

Ш.З Ўрозов – СамИСИ
катта ўқитувчиси

Аннотация: Мақолада узлуксиз таълимнинг мазмун-моҳияти, уни ташкил этиш шакллари ва тамойиллари ҳамда глобаллашув шароитида рақобатбардош кадрлар тайёрлашда узлуксиз таълимнинг инсонларнинг шахсий ва касбий ривожланишида тутган ўрни ва аҳамияти ёритилган. Шунингдек, республикада узлуксиз таълим тизимини ислоҳ этиш тенденциялари таҳлил қилиниб, тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: таълим, узлуксиз таълим, “uzlукsиз таълим” концепцияси, узлуксиз таълим тизими, таълим шакллари, ҳаёт давомида таълим олиш, инновацион жамият.

Аннотация: В данной статье рассмотрены суть и содержание непрерывного образования, его организационные формы и принципы, а также роль и значение непрерывного образования в подготовке конкурентоспособных кадров в развитии формирования интеллектуального и профессионального развития человека в условиях глобализации. Проанализированные тенденции и даны рекомендации по реформированию непрерывного образования республике.

Ключевые слова: образование, непрерывное образование, понятие «непрерывное образование», система непрерывного образования, формы обучения, непрерывное обучение, инновационное общество.

Abstract: The essence and content of continuous education, its organizational forms and principles, as well as the role and importance of continuous education in preparation of competitive personnel in development of formation of intellectual and professional development of person in the context of globalization are considered in this article. There analyzed trends and recommendations on reforming the continuous education of the republic.

Key words: education, continuing education, the concept of "continuing education", the system of continuing education, forms of education, lifelong learning, innovative society.

Ҳозирги замонавий жамиятда инсон фаолиятининг энг кенг соҳаларидан бири - бу таълим ҳисобланади. Охирги йилларда таълимнинг ижтимоий роли ортиб, дунёнинг аксарият давлатларида таълимнинг барча турларига бўлган муносабат ўзгарди. Таълим ижтимоий ва иқтисодий тараққиётнинг бош, етакчи омили сифатида қаралмоқда. Бундай эътиборнинг сабаби замонавий жамиятнинг энг муҳим кадрляти ва асосий капитали - бу янги билимларни излаш, эгаллаш ва ностандарт қарорлар қабул қилишга қодир бўлган инсон ҳисобланади. Шундай экан, ҳозирги даврда таълим шахс ва жамиятни ривожлантиришда ҳал қилувчи роль ўйнайди. Жаҳон иқтисодиётида глобаллашув ва кескин рақобатчилик кучайиб бораётган шароитда инсоннинг олдинги даврдаги бутун ҳаёт учун таълим олиш эмас, балки бутун ҳаёти давомида узлуксиз таълим олиш заруратини келтириб чиқармоқда. Баъзи бир манбаларга кўра, таълимнинг узлуксизлиги тўғрисидаги илк ғояларни айрим Ғарб тадқиқотчилари ҳатто Сукрот, Афлотун, Аристотель ва Сенеканинг инсоннинг доимий равишда маънавий такомиллашуви ҳақидаги диний-фалсафий тасаввурларида ва илмий асарларидан ҳамда бунга ўхшаш ғояларни муқаддас ислом динимизда ҳам учратишимиз мумкин. Узлуксиз таълим ғоясининг пайдо бўлиши ўз навбатида, бир томондан педагогик концепция сифатида, бошқа томондан эса, амалиётнинг натижасида пайдо бўлган. Умуман, бугунги кун тушунчасидаги катталар таълими ривожланиши XIX асрдаги саноат инқилоби натижасида фан, техника, ижтимоий-иқтисодий муносабатлардаги ўзгаришлар оқибати билан боғлиқ. “Узлуксиз таълим” концепцияси биринчи марта ЮНЕСКОнинг 1965 йилдаги форумида таниқли назарийчи П.Лангранд томонидан ўртага ташланиб сезиларли даражада назарий ва амалий резонансга сабаб бўлди ва натижада ўтган асрнинг 60-йиллари охирига келиб мазкур ибора илмий таҳлилнинг махсус предметиға айланди. Узлуксиз таълимни халқаро даражада ўрганишнинг устуворликлари ўз ичига таълим тизимининг узлуксизлигини таъминловчи узлуксиз касбий таълим, кўшимча таълим, катталар таълими, аҳолининг ҳимоя қилинмаган қатлами таълимини ва иқтисодий моделларни қамрайди. Улардан энг кўп

учрайдиганлари: “узлуксиз таълим-бутун ҳаёт давомида эгаллайдиган таълим”, “узлуксиз таълим - катталар учун таълим”, “узлуксиз таълим - бу узлуксиз касбий таълим” каби иборалар қўлланилса, жаҳон педагогикасида узлуксиз таълим бир нечта атамалар билан изоҳланиб улар ичида “давом этувчи таълим”, “ҳаёт давомида ўқиш”, “доимий ўқиш” иборалари кенг қўлланилади. Умуман олганда, узлуксиз таълим шахс ва жамиятнинг мос эҳтиёжлари давлат ва жамият институтлари ва ташкилий таъминловчи тизим орқали шахснинг бутун ҳаёти давомидаги таълим (умумий ва касбий) салоҳиятининг ўсиш жараёни билан кечади. Узлуксиз таълим ижодкор, ижтимоий фаол, креатив, маънавий бой шахсни шакллантирувчи ва юқори малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашда олдинда боришлик учун зарур шароитлар яратади. Таълимнинг турларига ўз навбатида мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, касбхунар, олий, олий ўқув юртидан кейинги таълим, кадрлар қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш ва мактабдан ташқари таълимни киритиш мумкин. Ўзбекистон мустақилликка эришганидан кейин жаҳон ҳамжамиятининг тенг ҳуқуқли субъекти ва ажралмас бир қисми сифатида инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгиланишини, стратегик ривожланиш, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик кучли ҳуқуқий давлат ва очиқ фуқаролик жамиятини қурмоқда. 1997 йилда қабул қилинган янги таҳрирдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонун [1] ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастури [2] мамлакатда таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини жамиятда амалга оширилаётган янгиланиш, ривожланган демократик ҳуқуқий давлат қурилиши жараёнларига мослашнинг ҳуқуқий асосларини яратди. Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги давлат сиёсати инсонни интеллектуал ва маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш билан узвий боғлиқ бўлган узлуксиз таълим тизими орқали ҳар томонлама баркамол шахс фуқарони шакллантиришни назарда тутди. Шу тарзда фуқаронинг энг асосий конституциявий ҳуқуқларидан бири бўлган билим олиш, ижодий қобилиятни намоён этиш, интеллектуал жиҳатдан ривожланиш, касби бўйича меҳнат қилиш ҳуқуқи рўёбга чиқарилади. Республикамизда узлуксиз таълим тизими ва кадрлар тайёрлашнинг давлат ва нодавлат таълим муассасаларини таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва уларни изчил ривожлантириш давлат йўли билан бошқариб борилади. Ўзбекистон Республикаси томонидан инсон ҳуқуқлари, таълим, бола ҳуқуқи соҳасидаги шартномалар ва конвенцияларнинг бажарилиши, кадрлар тайёрлаш соҳасида жаҳоннинг илғор тажрибасини ҳисобга олиш узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг барча жиҳатларига дахлдор бўлиб, унинг ривожланиш омилларидан биридир. Ўтган йилларда таълим тизимини ислоҳ қилиш жараёнида республикамизда мустаҳкам ҳуқуқий, ташкилий, моддий-техник база яратилди, бу интеллектуал салоҳияти юқори ва баркамол ёш авлодни

Ўқитиш ва тарбиялашнинг мазмунини янгилашга кўмаклашди. Мустақиллик йилларида республикада таълим-тарбия тизими ва баркамол авлодни тарбиялаш давлат сиёсатининг асосий устувор йўналишлари даражасига кўтарилди. Бироқ, ўтказилган таҳлиллар мактабгача таълим соҳасида олиб борилаётган ишларнинг самараси ва натижаси етарли даражада эмаслигини кўрсатмоқда [7]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 8 октябрдаги Ф-4724-сон фармойиши билан ташкил қилинган Ишчи гуруҳ томонидан олий таълим тизимидаги ҳолатни ўрганиш натижаларига кўра, бир қатор олий таълим муассасаларида ҳали ҳам илмий-педагогик салоҳиятнинг пастлиги, таълим жараёнларини ахборот-услубий ва ўқув адабиётлари билан таъминлаш замонавий талабларга жавоб бермаслиги, уларнинг моддий-техника базасини тизимли янгилашга эҳтиёж мавжудлиги аниқланди. Олий таълим тизимида ўз йўналишлари бўйича дунёнинг етакчи илмий-таълим муассасалари билан яқин ҳамкорлик алоқалари ўрнатиш, ўқув жараёнига илғор хорижий тажрибаларини жорий этиш, айниқса, истиқболли педагог ва илмий кадрларни хорижнинг етакчи илмий-таълим муассасаларида стажировкадан ўтказиш ва малакасини ошириш борасидаги ишлар етарли даражада олиб борилмаяпти [5]. Таҳлилларнинг кўрсатишича, охириги йилларда ўқитувчилар, педагоглар ва тарбиячиларнинг каттагина қисми яхши тайёргарлик кўрмаганлиги, уларнинг билим ва касб савияси пастлиги жиддий муаммо бўлиб қолмоқда, малакали педагог кадрлар етишмаслиги сезилмоқда. Таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бирбири билан узвий боғлаш, яъни узлуксиз таълим-тарбия тизимини ташкил қилиш муаммолари ҳал қилинган эмас. Мутахассислар тайёрлаш, таълим тарбия тизими жамиятда бўлаётган ислохотлар, янгилаш жараёнлари талаблари билан етарли даражада боғланмаган. Умуман олганда, касб-ҳунар таълимининг обрўси ҳамда ўқитувчилар, тарбиячилар ва мураббийларнинг, илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ижтимоий мақоми пасайиб бормоқда. Олий малакали кадрлардан самарали фойдаланилмаяпти. Кадрлар билими ва улар тайёргарлигининг сифатини назорат қилиш ҳамда баҳолаш тизими ҳозирги замон талаблари даражасида эмас. Шунингдек, бугунги кунда мамлакатимиз олий таълим тизимида кадрлар тайёрлаш тизимининг демократик ўзгаришлар ва бозор ислохотлари талабларига мувофиқ эмаслиги, ўқув жараёнининг моддийтехника ва ахборот базаси етарли эмаслиги, юқори малакали илмийпедагог кадрларнинг етишмаслиги, сифатли ўқув-услубий ва илмий адабиётлар ҳамда дидактик материалларнинг камлиги, таълим тизими, фан ва ишлаб чиқариш ўртасида самарали ўзаро ҳамкорлик ва ўзаро фойдали интеграциянинг йўқлиги кадрлар тайёрлашнинг мавжуд тизимидаги жиддий камчиликлар сирасига кириди. Республикада таълим тизими амалиётидаги мавжуд муаммолар ҳисобга

олинган ҳолда ҳамда илғор хорижий мамлакатлар тажрибаси асосида умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш, малакали кадрлар тайёрлаш учун шарт-шароитларни яратиш, касб-ҳунар коллежлари битирувчилари бандлигини таъминлаш, шунингдек, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегиясини амалга ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 25 январдаги «Умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5313-сонли Фармони қабул қилинди. Ушбу Фармоннинг қабул қилиниши мавжуд касб-ҳунар коллежларининг моддийтехника базасидан оқилона ва мақсадли фойдаланишни таъминлаш, малакали ва меҳнат бозори талабларига жавоб берадиган кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, аҳоли бандлигини таъминлаш ва умуман узлуксиз таълим тизимини янада ривожлантириш борасидаги муҳим қадамлардан бири бўлиб ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар. Ушбу мақсадга эришиш учун фикримизча, узлуксиз ва кўшимча таълимнинг жаҳон амалиётида мавжуд бўлган юқоридаги шаклларида республикамиз амалиётида фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Бунда асосий тамойиллар қуйидагилар бўлиши лозим:

- атрофдаги реалликка эмас, балки мамлакат келажагини инновацион жамият сифатида тасаввур қилишга таяниш;
- ўз ва ўзганинг бошқа ижобий тажрибаларига тезда мослашиш;
- таълимда катта миқдордаги фойдали инновацияларни яратишни рағбатлантириш;
- инсон капиталига инвестицияларнинг дастлаб ҳам таълим олувчи, ҳам ўқитувчи сифатидаги киритилиши;
- узлуксиз таълимнинг инновацион асосда илгарилаб кетувчи сифатида ривожланиши.

Юқорида таъкидланганлардан келиб чиқиб хулоса қиладиган бўлсак, ҳозирги даврда ҳар бир мамлакат рақобатбардошлиги аввало, унинг таълим ва фан даражасига боғлиқ. Таълим ва жамият ривожланишининг замонавий ҳолати инсон фаолиятининг касбий ва касбий тайёргарлик сифати даражасига ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ талаблар қўймоқда.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.«Таълим тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 225-модда; 2013 й., 41-сон, 543-модда).

2. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 11-12-сон, 295-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 15-сон, 150-модда; 2013 й., 41-сон, 543-модда.

3. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 2018 йил 5 январдаги ахборотномаси, 03/18/456/0512-сонли қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 16 февралдаги “Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида” ги ПФ-4958 сонли Фармони.

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.

6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июлдаги “Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш сифатини оширишда иқтисодиёт соҳалари ва тармоқларининг иштирокини янада кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ3151-сонли Қарори.

7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 сентябрдаги “Мактабгача таълим тизими бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5198-сонли Фармони.

FUTURE DIRECTIONS OF FAMILY ENTREPRENEURSHIP AND ROLE OF LANGUAGES IN ITS ECONOMIC DEVELOPMENT

Kipchakova Sanobar

teacher, Samarkand institute of economics and service

Ismoilova Aziza

student, Samarkand institute of economics and service

Khakimov Dilshod

student, Samarkand institute of economics and service

Annotation. The article describes the forms of business organizations in the country that fully correspond to the national traditions of doing business, the current state of economic activity. Also, there are suggestions for developing of small business and private entrepreneurship, the wide involvement of low-income but economically active segments of the population in this area, the formation of entrepreneurial skills, especially family business.